

En de boer, hij ploegde eenzaam voort

Steeds meer Nederlanders geven aan dat ze zich eenzaam voelen. Niet alleen in de stad, ook op het platteland is **eenzaamheid** een probleem. 'Veel boeren missen verbinding en aansluiting.'

DOOR KATJA DE BRUIN

EENZAAMHEID is in. Het is zo'n lekker mediageniek onderwerp waarover onderzoekers verontrustende rapporten opstellen, waarna journalisten er zielige reportages over maken. Moeilijk is dat niet, want een eenzame Nederlander is zo gevonden. Vier op de tien landgenoten voelen zich naar eigen zeggen eenzaam.

Britta Hosman onderzocht voor *VPRO Tegenlicht* hoe technologie, gentrificatie en corona leiden tot isolement en welke maatschappelijke gevolgen die massale eenzaamheid heeft. Het klassieke beeld is dat van de alleenstaande bejaarde die in zijn flatje vergeefs zit te wachten tot er eens iemand aanbelt, maar eenzaamheid is natuurlijk een containerbegrip dat vele verschijningsvormen kent. Daarom bleef Hosman niet alleen in de stad. Want ondanks het veelgeprezen *noaberschap* op het platteland komt eenzaamheid ook voor in de stal, op het erf en onder dat mooie rieten dak.

Daar weet **Paulien Hogenkamp**, die ook in de uitzending aan het woord komt, alles van. Deze boerendochter uit Twente werkte jarenlang als adviseur in de varkenshouderij, maar liet zich omscholen tot agrarisch coach om boeren in geestelijke nood te kunnen helpen. Het bleek een gat in de markt: jaarlijks kloppen driehonderd boeren bij haar praktijk aan voor hulp.

Bij het begrip eenzaamheid denk je niet direct aan boeren. Die zijn lekker de hele dag buiten, maken een praatje bij het hek met de buurman. De onderlinge solidariteit is groot.

Hogenkamp: 'Dat klopt. Boeren zeggen ook niet letterlijk dat ze zich eenzaam voelen, maar wel dat ze zich ongelukkig voelen omdat zich eenzaam voelen in hun belevingswereld. Ze hebben het gevoel dat ze alleen staan in de manier waarop ze het beroep boer ervaren.

Van de week zei een boer nog: "Mest was ooit goud en tegenwoordig wordt het getypeerd als gif. Boer was ooit een gewaardeerd beroep, maar tegenwoordig word je beschouwd als crimineel." Ze worden niet meer begrepen of begripen zelf de maatschappij niet meer. Dat is een wisselwerking. Ze missen verbinding en aansluiting.'

Hoe nieuw is dat probleem?

'Problemen in de agrarische sector zijn van alle tijden, alleen zijn de problemen verschoven van het fysieke naar het mentale vlak. Vroeger waren de werkzaamheden zo zwaar dat de boer hulp moest vragen aan burens of familieleden. Nu hebben ze een melkrobot,

een mestrobot en een voederrobot. Fysieke problemen zijn allemaal opgelost door de automatisering, maar daar zijn mentale problemen voor in de plaats gekomen en daar vraag je niet zo vanzelfsprekend hulp voor. Daar blijven ze alleen mee rondlopen en dat kan een mens een enorm gevoel van eenzaamheid geven. Bijna alle boeren die bij ons komen zijn eerst al bij de huisarts of de praktijkondersteuner geweest, en ze zeggen allemaal: die begrijpt mij niet.'

Wat begrijpen ze niet?

'In de reguliere zorg wordt vaak gezegd: neem wat meer rust, doe iets voor jezelf, zoek een hobby. Maar ik moet de eerste boer nog tegenkomen die overspannen wordt van zijn werk. Hun problemen worden niet door hun werk veroorzaakt, want ze vinden hun werk leuk.

Ik begrijp soms ook niet dat boeren die onderaan de streep op min uitkomen toch vierentwintig uur per dag zeven dagen per week de verantwoordelijkheid willen dragen voor zo'n grote veestapel. Je moet echt uit de sector komen om te snappen dat boer zijn manier van leven is. Als een boer zegt dat hij het moeilijk vindt om te stoppen met het bedrijf krijgt hij al snel te horen: als het zo weinig oplevert dan stop je er toch mee? Maar die boerderij is zijn identiteit, en als je daar kritiek op hebt voelt hij zich persoonlijk aangevallen. Hij heeft het gevoel dat iedereen tegen hem is: de overheid, terugtrekkende banken, de kritische consument. Ik zeg niet dat dit klopt, maar dit leidt wel tot een gevoel van eenzaamheid.'

Zoeken ze geen steun bij elkaar?

'Als boeren bij elkaar zijn, zoeken ze vooral bevestiging. Die gesprekken zijn niet zo constructief. Wij tegen zij. Zij snappen ons niet en wij hen niet. Een grote groep boeren heeft zich door de jaren heen in de slachtofferrol gemanoeuvreerd: "Iedereen is tegen ons." Wij proberen met onze coaching te laten zien dat er geen wij of zij is, geen goed of fout, geen zwart of wit. Wat ook meespeelt is dat de partner vroeger altijd thuis was. De boer zorgde voor het vee en het bedrijf en de boerin voor de kinderen en het huishouden. Als er een probleem was in het achterhuis, ging je het voorhuis in en besprak je dat met je vrouw. Nu zit je alleen aan die keukentafel, want die vrouw is niet thuis. Die heeft een baan buitenshuis. Ook in de buurt is veel veranderd. Vroeger waren alle burens van mijn ouders boer. Als je een probleem had, vroeg je aan de buurman hoe hij daarmee omging.

**'Onvoorstelbaar
wat een bak shit
er op tafel komt.
Je ziet ze gewoon
lichter worden
van dat eerste
gesprek.'**

Paulien Hogenkamp:
**‘Boeren hebben
het gevoel dat ze
alleen staan in de
manier waarop ze
het beroep boer
ervaren’**

Nu zijn er op de plek waar ik ben opgegroeid nog twee boeren. De rest is burger. Waar moet die boer nog aankloppen? Daardoor voelt hij zich eenzamer dan vroeger.’

In hoeverre klopt het cliché dat boeren geen praters zijn?

‘Mijn ervaring is dat ze juist heel graag willen praten. Eindelijk is dat dekseltje eraf dat de vorige generatie er zo stevig op had geschroefd. Een eerste gesprek bij ons duurt minimaal twee uur en dan hoeven wij als coach of psycholoog haast niks te zeggen. Onvoorstelbaar wat een bak shit er op tafel komt. Je ziet ze gewoon lichter worden van dat eerste gesprek. Alle boeren die bij ons komen, en dat zijn er driehonderd per jaar, zijn oprecht bereid om met zichzelf aan de slag te gaan, om te leren reflecteren, te communiceren, grenzen te stellen, allemaal dingen die ze niet geleerd hebben in hun jeugd.’

Hoe oud zijn de boeren die bij jullie komen gemiddeld?

‘De grootste groep is tussen de veertig en vijfenvijftig. De generatie boeren daarboven is niet opgegroeid met hulpverlening. Die maken liever een eind aan hun leven dan dat ze mentale hulp vragen. De boer van nu is opgevoed door de boer die net na de oorlog het land moest opbouwen. De boer die nu tachtig is moest met zijn ouders het land van voedsel voorzien. Die generatie heeft knetterhard gewerkt. Dat is het enige voorbeeld dat de boer van nu heeft: ouders die keihard werkten en nooit hun emoties toonden. Het grote verschil is dat de vorige generatie meer erkenning kreeg. De stedelingen die in de oorlog eten kwamen halen, mensen die onderdoken op de boerderij, dat is de erkenning uit die tijd. Daarmee zijn ze misschien ook te veel op een voetstuk gezet. De tijd is veranderd en daar is de boer niet altijd op voorbereid. Al die boeren die met hun trekker naar Den Haag rijden, dat is een uiting van onmacht. Ze hebben niet geleerd om de dialoog aan te gaan.’

Zijn de zelfmoordcijfers onder boeren echt zo hoog?

‘Dat is nooit onderzocht dus daar zijn geen cijfers van. In Nederland zijn wij het enige team dat dit werk doet. Als mensen grote persoonlijke problemen hebben, komen ze bij ons, maar we hebben in die zeven jaar nooit iemand gehad die een eind aan zijn leven heeft gemaakt.

Vroeger gebeurde dat wel. Mijn vader kende

er in elke straat wel eentje. Je ging niet naar de dokter, want stel je voor dat je opgenomen moest worden. Wie zorgt er dan voor je vee? En kijkt het dorp je dan met de nek aan omdat je in een gesticht hebt gezeten? Ze gingen liever kruipend door de stal dan toegeven dat het niet langer ging. Sommigen maakten dan een eind aan hun leven. Die cultuur is wel omgeslagen, het is geen schande meer om professionele hulp te vragen.’

Hoe zit dat met de jongste generatie? Waar lopen de twintigers en dertigers van nu tegenaan?

‘Die jonge boeren hebben bijna allemaal de hogere landbouwschool gedaan, vaak zelfs stage gelopen in het buitenland. Dankzij de automatisering houden hun ouders het werk langer vol, dus de nieuwe generatie kan eerst een paar jaar in het bedrijfsleven werken. Die kans hebben de vijftigers niet gekregen. Zij moesten op hun twintigste het bedrijf overnemen omdat hun vader versleten was, of dood.

De twintigers van nu hebben gezien dat de wereld nog meer te bieden heeft, dus hebben ze niet altijd zin om hun vader op te volgen. Ik was vanochtend nog bij een akkerbouwer met opvolgers. Die zeiden ook: onze vrienden zijn ’s avonds om halfzes thuis en op zaterdag gaan ze sporten en iets leuks doen met hun vriendin. Deze jongens zitten de hele dag op de trekker. Werken, werken, werken. Vader stond erbij en zei: dat moet wel. Als je wat wilt bereiken, moet je werken. Maar veel jonge boeren zeggen: gekke henkie, zoals mijn ouders het hebben gedaan, wil ik het niet.’

Die situatie leidt binnen zo’n gezin dus ook weer tot eenzaamheid.

‘Vader voelt zich onbegrepen en zegt: ik heb altijd hard gewerkt. Ze zijn nooit iets tekort gekomen, wat heb ik verkeerd gedaan? De jongere generatie denkt: waarom mag ik niet mijn eigen pad kiezen, de hele wereld gaat iets anders doen en jullie verlangen van mij dat ik boer word. Dat zijn de problemen van deze tijd.’

Kijk en praat woensdag 3 februari om 20.30 uur online mee tijdens de Meet Up-livestream ‘Alleen verbonden’ van *VPRO Tegenlicht* via dezwijger.nl live. Met o.a. regisseur Britta Hosman. Ga voor meer informatie naar bit.ly/TMU191.

VPRO Tegenlicht

► ZONDAG, NPO 2, 22.10-23.00 UUR